

Ahmet Hulusi Serdaroğlu

Eserleri. 1. *İhyâü ulûmi'd-dîn* (Ankara 1963; İstanbul 1974-1975). Gazzâlî'ye ait eserin dört cilt halinde yapılmış tercümesidir. 2. *Kitâbü'l-İlm* (Ankara 1963). *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'in birinci bölümünün müstakim tercümesidir. 3. *Kitâbü Kavâidi'l-akâid* (Ankara 1963). *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'in ikinci bölümünün müstakim tercümesidir. 4. *Eyyühe'l-veled* (Ankara 1963). Gazzâlî'nin meşhur eserinin çevirisidir. 5. *Şâfiî İlmihali* (Yakup İskender ile birlikte, Ankara 1965). 6. *Usûl-i Hadîs ve Mevzû'ât-ı Aliyyü'l-Kârî Tercemesi* (Ankara 1966). *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-aḥbârü'l-mevzû'a* olarak da bilinen eserin çevirisidir. 7. *Âhîret Günü* (Ankara 1970). Abdülkâdir Mutlaku'r-Rahbâvî'ye ait *el-Yevmü'l-âḥîr* adlı eserin Lütü Şentürk'le beraber yapılan tercümesidir. 8. *Fecrû'l-İslâm (İslâm'ın Doğuşu)*; Ankara 1976). Mısırlı âlim Ahmed Emin'e ait eserin tercümesidir. 9. *İslâm'da Helâller ve Haramlar: Büyük Günahlar* (İstanbul 1981, 1986, 1990). İbn Hacer el-Heytemî'ye ait *ez-Zevâcir 'an iktirâti'l-kebâ'ir* adlı eserin Lütü Şentürk ile birlikte yapılan tercümesidir. 10. *Tasavvufî Hakikatler* (Ankara, ts.). Abdülkâdir İsâ'ya ait *Ḥaḳâik 'ani't-tasavvuf* adlı eserin çevirisidir. (Madde, Serdaroğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı'ndaki özlük dosyası ile Lütü Şentürk'ten alınan bilgilere dayanılarak yazılmıştır).

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

SERDENGEÇTİ

Osmanlı döneminde savaşlarda en önde çarpışan birlikler için kullanılan bir terim.

Serdengeçti (serdengeçen) kavramı önceleri akıncılar, daha sonra yeniçeriler arasından düşman içine dalan veya kuşatma altındaki kaleye giren fedailer için kullanı-

lırdı. XVI. yüzyıldan itibaren genellikle gönüllü yeniçerilerden oluşan serdengeçtiler "bayrak" adı altında 120'şer kişilik birlikler halinde teşkilâtlanmıştır. Bunlar 10-20 akçe arasında değişen yevmiye alırlardı. En ön safta çarpıştıklarından "ölüm eri" sıfatıyla da anılıyorlardı. Meydan savaşları yanında özellikle muhasarası uzamış kalelere geceleyin merdivenlerle tırmadıkları, ölümüne savaşmış ve kale kapılarını açarak asıl orduyu içeriye almaya çalıştıkları belirtilmektedir. Bu mücadelelerden sağ dönen serdengeçtilerin maaşlarına zam yapılır, bunlara bir imtiyaz olmak üzere başlarına serdengeçti kavuğu denilen, değerli kuş tüyleriyle süslenmiş özel bir serpuş giyme hakkı tanınırdı. Serdengeçti ağası adı verilen bu kavuklu serdengeçtiler diğer askerlerden büyük saygı görürlerdi. Bunlara derecelerine göre yayabaşlık, bölükbaşlık, çağarcılık, sekbanlık, solaklık, sipahilik ve kapıcılık gibi imtiyazlı görevler verilir, kaleye ilk hücum eden ve burçlara bayrağı diken serdengeçtiye sancak beyliği tevcih edilirdi.

Serdengeçtilik tamamen gönüllü olma esasına dayanıyordu. İhtiyaç zamanında serdengeçti bayrağı açılır, isteyen yeniçeriler bu bayrak altında toplanır ve savaşa katılırdı. XVI. yüzyıl sonlarından itibaren ocak düzeninin bozulması ve savaşların uzaması askere olan ihtiyacı arttırmış, yeniçeriler arasından serdengeçti alınması yanında dışarıdan ve taşrada eyalet ve sancaklarda timarlılardan da serdengeçti almaya başlanmıştır (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 438). Ocaktan görevlendirilen kişiler gittikleri yerlerde serdengeçti bayrakları açarlar ve tâlip olanların kayıtlarını yaparlardı. Kaynaklarda yeniçerilerden başka kuloğullarından, cebeci ve topçulardan, garip yiğitlerinden, atlı kapıkulu bölüklerinden de serdengeçti yazıldığı belirtilmektedir. Aslında birkaç yıllığına alınan, ayrı defterlere kaydedilen ve seferde ayrı bir sınıf sayılan bu askerler daha sonra ulûfe defterlerine yazılarak kalıcı şekilde ocağa dahil edilir, çoğu zaman da bu şartla serdengeçti yazılırlardı (*Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi Tarihi*, I, 289, 363). Aynı durum diğer yaya ve atlı kapıkulu ocakları için de söz konusudur. 1073 (1663) yılında önceden serdengeçti yazılan gönüllülerden sağ kalanlar Cebeci Ocağı'na alınmış ve Uyvar Kalesi'ne cebeci tayin edilmiştir. Kapıkulu süvari bölüklerine de ihtiyaç halinde serdengeçti alındığı olmuştur. 1061'e (1651) kadar üç yıllığına alınan ve ayrı deftere kaydedilen serdengeçtiler bu seneden itibaren doğrudan ulûfe def-

Son dönem serdengeçti ağası

terlerine yazılarak ocağa alınmıştır. Özellikle Anadolu'dan olmak üzere taşradan gelenler ulûfeleri hakkında pazarlık ederlerdi. Nitekim 1067'de (1657) 2000 serdengeçti terakkî şartıyla serdengeçti yazılmıştı (*İsâzâde Tarihi*, s. 35). Diğer levent ve dalkılıç nevinden olan askerlerin de durumu pek farklı değildi (Jorga, IV, 394-395, 406). Bazı kaynaklarda serdengeçti ve dalkılıç kavramları aynı anlamda kullanılmış (Râşid, IV, 226, 232); bazan da ayrı zümreler olarak zikredilmiştir (Çelebizâde Âsım, s. 280). XVIII. yüzyılda orduda mevcut gazilerden dalkılıç adıyla savaşçı askerler yazıldığı olmuştur (*Subhî Tarihi*, s. 471). Serdengeçti sınıfının maaş işlemleri Süvari Mukabelesi Kalemî'nde yapılırdı.

Özellikle XVIII. yüzyılda bazı isyan olaylarında âsilere katılanlara da serdengeçti denilmiş, böylece bu unvan "ucuz kahramanlık" anlamında kullanılmıştır (Ahmed Hasîb Efendi, s. 33, 77). 1730 Patrona İsyanı'nda âsilere karşı koyabilmek için aşçı, helvacı ve sarayda bulunan diğer çalışanlardan serdengeçtiler alınmıştır (*Subhî Tarihi*, s. 24). Yine aynı dönemde asker ihtiyacı genellikle serdengeçti veya dalkılıçlardan temin edilmeye çalışılmıştır. Serdengeçti veya dalkılıçlara ulûfe belgesi olarak "memhûr" denilen birer senet verilirdi. Ancak bu kâğıt zamanla "kârcı" adı verilen bazı kişiler tarafından alınıp satılarak esâme gibi çıkar aracı olmuştur (Mustafa Nûri Paşa, III, 96). Serdengeçti ve dalkılıç tabirleri Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının sonra tarihe karışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âsafî, *Şecâatnâme* (haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul 2007, s. 111, 409; *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadı) Efendi Tarihi* (haz. Ziya Yılmaz), Ankara 2003, I, 40, 150, 153, 164, 289, 332,

362, 363, 445, 645; II, 735, 846, 948, 1097; *Anonim Osmanlı Tarihi: 1099-1116/1688-1704* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 2000, s. 51, 60, 73, 90, 100, 250 vd., 267; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Veka'iyât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 155, 202-203, 217, 235, 324, 374, 381, 384, 433, 438, 614, 706, 807; Râşid, *Târih*, IV, 226, 232; *İsâzâde Târihi* (haz. Ziya Yılmaz), İstanbul 1996, s. 35, ayrıca bk. tür.yer.; Ahmed Hâsib Efendi, *Rauzatü'l-küberâ* (haz. Mesut Aydıner), Ankara 2003, s. 33, 77, 79, 105; Çelebizâde Âsım, *Târih*, İstanbul 1282, s. 280; *Subhî Tarihi: Sami ve Şakir Tarihleriyle Birlikte* (haz. Mesut Aydıner), İstanbul 2007, s. 24, 471, ayrıca bk. tür.yer.; Şem'dânizâde, *Mürî'l-tevârih* (Ak-tepe), I, 82, 84; II/A, s. 126; II/B, s. 62, 80, 85; D'Ohsson, *Tableau général*, VII, 383; Sahaflar Şeyhizâde Esad Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmaz), İstanbul 2000, s. 61, 298, 299, 583; a.m.f., *Üss-i Zafer*, İstanbul 1293, s. 144; Mustafa Nûri Paşa, *Netâ'icü'l-uukûât* (nşr. Mehmed Galib Bey), İstanbul 1327, III, 96; Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, I, 376, 488, 619; II, 7, 183, 191, 254; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, IV, 355, 360, 394-395, 406; Pakalın, I, 389-390; III, 181-182.

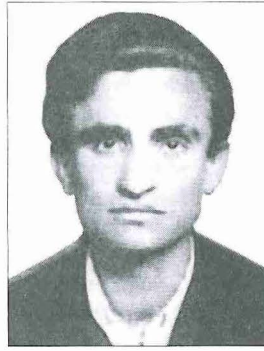
ABDÜLKADİR ÖZCAN

SERDENGEÇTİ, Osman Yüksel (1917-1983)

Gazeteci, düşünce ve aksiyon adamı.

Antalya'nın Akseki ilçesinde doğdu. Asıl adı Osman Zeki'dir. Akseki müftülerinden Salim Yüksel'in oğlu, eski Diyanet İşleri başkanlarından Ahmet Hamdi Akseki'nin yeğenidir. İlkokulu Akseki'de, ortaokulu Antalya'da okudu. Ankara Atatürk Lisesi'ni bitirince Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'ne kaydoldu (1940). Son sınıfta iken 3 Mayıs 1944'te meydana gelen öğrenci olaylarına karıştığı gerekçesiyle tutuklanarak sıkıyönetim uygulanan İstanbul'a gönderildi ve hapse konuldu. Burada kendisine yapılan baskı ve işkence onun bundan sonraki hayatında ve milliyetçiliğe tutunmasında önemli rol oynadı. Tahkikat neticesinde suçsuz olduğu anlaşıldı ve üç buçuk ay sonra beraat kararı verildi. Bunun üzerine yarıda kalan öğrenimini tamamladı, fakat Maarif Vekâleti kendisine diplomasını vermedi. Ankara Valisi Nevzat Tandoğan'ın Ankara Belediyesi Tahakkuk Şubesi'nde görev yapması teklifini kabul ettiyse de bir yıla yakın bir süre çalıştıktan sonra buradan ayrıldı.

1947-1962 yılları arasında *Serdengeçti* adıyla aylık bir dergi çıkardı. Sık sık tutuklanması ve derginin kapatılması yüzünden dergi ancak otuz üç sayı yayımlanabildi. 1952'de *Bağrı Yanık* adında tek say-

Osman
Yüksel
Serdengeçti

falık mizah gazetesi de sadece bir sayı çıktı ve hemen kapatıldı. Yazı hayatını *Yeni İstanbul*, *Zafer*, *Türk Yurdu*, *Millî Gazete*, *Çağlayan* gibi gazete ve dergilerle devam ettirdi. 1965-1969 döneminde Adalet Partisi'nden Antalya milletvekili olarak meclise girdi, ancak parti yöneticilerine karşı eleştirilerden dolayı partiden ihraç edildi. Daha sonra başka partilerden meclise girmeyi denediysede seçilemedi. Akrabalarından İsmet Hanım'la evlenmiş olan Osman Yüksel son yıllarında parkinson hastalığına yakalandı ve 10 Kasım 1983'te vefat etti. Mezarı Ankara'da Cebeci Asrı Mezarlığı'ndadır.

Gerek aile fertleri gerekse çevresi bakımından İslâm'a olan yakınlığı Osman Yüksel'in küçük yaşlarda Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Yûnus Emre ve Mehmed Âkîf Ersoy gibi mutasavvıf, şair ve düşünürlerden etkilenmesine vesile olmuş, daha sonra bu halka Nâmîk Kemal, Ziya Gökalp ve Nurettin Topçu ile genişlemiş, fakat daha ziyade Mehmed Âkîf'in etkisi altında kalmıştır. Esprili ve coşkulu bir mizaca sahip olan Serdengeçti felsefe okumayı çok arzulamış, Batılı filozofları üniversite yıllarında tanımış, varlık, yokluk, insan ve kâinatla ilgili soruları kendisine bu dönemde sormuştur. Ancak felsefeyi ve Batılı filozofları tanıdıktan sonra ne Rousseau'nun vicdan ve hürriyetinin ne Spinoza'nın panteizminin ne Nietzsche'nin ihtiraslarının ne de Bergson'un hayat dolu felsefesinin kendini Mevlânâ ve Yûnus Emre kadar tatmin edebildiğini söylemiştir.

Osman Yüksel, Batı'nın filozoflarından ziyade klasiklerini, şair, hikâyeci ve romancılarını kendisine yakın bulmuştur. Lamartine, Lermontof, Dostoyevski, Puşkin, Çehov bunlardan bazılarıdır. Bu yazarların insan ve tabiat tasvirlerinden etkilenen Osman Yüksel aynı zamanda Köroğlu, Karacaoğlan, Ferhad, Âşık Hüsnü gibi halk şairlerinin tesirinde kalmıştır. Bu tesir onun şairlerinin tabiatla ilgili mısralarında ken-

dini hissettirmektedir. Düşüncelerini benimsememekle birlikte Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali gibi şair ve yazarların sanat yönünü takdir etmiştir.

Modernizme, Batılılaşma'ya, materyalizme karşı olan Osman Yüksel tek parti döneminin bu paraleldeki uygulamalarına karşı çıkmıştır. İsmet İnönü başta olmak üzere Nevzat Tandoğan, Hasan Âli Yücel, Behice Boran, Pertev Naili Boratav, Sabahattin Ali, Falih Rıfık Atay, Ahmet Emin Yalman gibi dönemin önemli isimleriyle sürekli mücadele içinde olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi ve onun uygulamalarına cesaretle karşı koyduğu için dergisinin adını *Serdengeçti* koymuş ve bu isim kendisinin özelliğiyle birleşmiştir. İslâm'ı, Türk milliyetini, tarih ve gelenekleri, mukaddesatı ve dince kutsal sayılan değerleri savunmak için çıkardığı, kapağına "Allah'a, millete, vatana koşanların dergisi" ibaresini yazdığı ve genellikle tek başına yönetip dağıttığı derginin son sayılarına kadar yazılarının çoğunu kendisi yazmıştır. 1950 seçimlerinden sonraki sayılarında Cevat Rifat Atilhan, Ali Fuat Başgil, Nihal Atsız, Eşref Edip Fergan, Zeki Velidi Togan ve daha sonraki sayılarında Nurettin Topçu, Necip Fazıl Kısakürek, Mehmet Kaplan, İsmail Hami Danişmend, Peyami Safa gibi isimlerin de makaleleri (çoğu alıntı yoluyla) yer almıştır. Osman Yüksel, derginin ilk sayısında kendisini okuldan atılan zamanın Maarif Vekili Hasan Âli Yücel hakkındaki sert yazısı sebebiyle hapse atılmış, çıktıktan sonra aynı sertlikte yazmaya devam etmiş, fakültesiyle ilgili yazdıklarından dolayı yine mahkûm edilmiştir.

Mücadeleci özelliğinin yanında yardımışmayı, tabiatı, sade yaşamayı seven Osman Yüksel şiirlerinde çoğunlukla vatan, millet, din, ahlâk, gelenek, tarih ve tabiat temalarını işlemiştir. Düşüncelerini çok açık ifade edemediğinde espri ve mizah yeteneğini kullanmış, karikatürize ettiği olay, uygulama ve düşünceleri eleştirmiştir. Yazı ve şiirlerine hâkim olan heyecan dışında hicivleri ve esprileri de muhaliflerini yaralayacak kadar keskin olmuştur. Milliyetçilik, ırkçılık ve Türkçülük üzerine yazdığı yazılarda Cumhuriyet Halk Partisi'nin altı okundan biri olan milliyetçiliğin aynı parti tarafından istismar edildiğini, ülke kaynaklarının parti mensupları ve memurlar tarafından âdeta yağma edildiğini, bir tarafta devlet eliyle mutlu bir azınlık oluşturulurken diğer tarafta halkın fakir ve perişan bırakıldığını, basında milletin millî ve mânevî değerleriyle alay edildiğini, ahlâk-